

V 16. stol. se plně rozvinul institut zvláštního soudu, nazývaného soud hraniční. Jeho název pochází od toho, že členové soudu byli zvaní z různých hranic, různých měst. Hraniční soud nebyl stálým soudem, byl svoláván jen příležitostně představiteli soudní moci na jednotlivých panstvích nebo na rozkaz krále, a to v případech, že mělo být rozhodnuto v obzvláště důležitém sporu, nebo tehdy, když na některém panství nebylo vlastní „právo“ — soudní orgán, před kterým by mohl být spor projednán.

Takto svolávané soudy neměly určený počet soudců. Jejich složení se řídilo pravděpodobně vzorem městských soudů, podobně jako i projednávání sporů se řídilo městským právem. Hraniční soudy zasedaly obvykle v městech, městečkách, hradech a vsích.

Věcná příslušnost těchto soudů byla velmi široká: náleželo sem projednávání trestních případů, majetkových sporů vyjma spory o deskové statky, jež byly vyhrazeny soudu zemskému. Jednou z důležitých funkcí hraničních soudů bylo rozhodování sporů mezi vrchnostmi a poddanými a někdy výjimečně se před nimi projednávaly i případy selských vzpour. Zde také byly projednávány stížnosti (žaloby) stran na městské úředníky. Osobní kompetence hraničního soudu nebyla vůbec omezena, ve sporech vystupují vedle příslušníků všech stavů i poddaní.

Řízení před hraničním soudem bylo zahajováno žalobou strany, jež byla adresována buď soudní vrchnosti nebo přímo králi, kteří také hraniční soud svolávali.

Řízení bylo ukončeno nálezem, který byl stranám přečten. Proti nálezmu hraničního soudu bylo přípustné odvolání, jež do r. 1548 projednával komorní soud, případně některý z městských odvolacích soudů, později pak nově zřízený soud apelační. Rozhodnutí odvolací instance bylo konečné a jeho revise byla možná jen v případě, že odsouzení znělo na ztrátu cti nebo trest smrti.

V 17. století začal význam hraničních soudů slábnout a v osmdesátých letech tohoto století pak mizí tato instituce úplně.

Z literatury:

M. STIEBER: Soud hraniční, Praha 1914.

Z. WINTER: Kulturní obraz českých měst II, Praha 1892.

Arch. m. Prachatic Kopiař od r. 1577, fol. 336—7. (25./10.—8./11. 1583.)

Pře začata na právě hraničním v městě Březí, léta 1583 v pátek den svatého Kryšpína, tak že urozený pan Karel Černín z Chudenic a na Vlachově Březí, původ této pře, majíce dvých lidí, muže a ženu, poddané své, kteříž prikázání boží přestoupivše cizoložstva se dopustili, a nechťje sám o své újmě jakožto pán jejich dědičný je pro takový neslušný skutek trestati, osaditi jest ráčil tento soud hraničný, dožádavše skrze psaní listovní se čtyř lavic osob raddních a přisežných, zejména níže psaných k témuž soudu: Z města *Prachatic*: Jiřka Kutila, Jakuba Jandu, Šebestiána Sochora a Jeronýma Strachotínského, písaře jich raddního a přisežného. Z města *Volyně*: Matěje Dršťku, Tomáše Kobiše a Jana Staryho. Z města *Bavorova*: Vavřince Hrdličku, Jakuba Kožišníka a Alexandra Krejčího. Z města *Husinec*: Matěje Řezníčka, Jana Blažka a Petra Fucha. A když sou na ten soud léta a dne z počátku psaného jmenované osoby zasedly, jest od prokurátora urozeného pána Karla Černína ku péru mluveno.

Žaloba.

Vaši Milost, slovnú pání soudcové soudu a práva hraničného. Urozený pán Karel Černín z Chudenic a na Břeží viní před Vašimi milostmi právně tohoto Víta Švorce ze vsi Hořejší Kozlí a Dorotu Václava Jakubovce ze vsi Pěčnova teď přistoupivše oba poddané své z toho, kterak sou se cizoložstva předně prikázání boží přestoupivše pokuty právem vyměřené dopustili a to takto: že jest tento Vít maje manželku svou vlastní oddávanou i dítky s ní splozené, tolikéž tato Dorota, maje manžela svého též vlastního i dítky a již některé vdané, opustivše statečky své, on Vít manželku svou a ona Dorota manžela svého i dítky, spolu sou pryč ušli a v pokutu právem vyměřenou upadli. Nad to pak vejše tato Dorota toho jest se dočinila a prve před sedmnácti lety s jiným mužem teď poddaným pana Karla opustivše manžela svého tohoto Václava přistojícího i dítky své, jedno u prsu maje, pryč ušla, a od toho, čeho jest se prvotně proti pánu bohu dopustila, přestati nechtěla, a toho hříchu se jest nekála, nýbrž opět po druhé dočinila. Z těch příčin urozený pan Karel Černín, poněvadž skutek jest patrný a zjevný, Vašich Milostí jakožto práva hraničného žádá podle práva městského pod literou M 29, tolikéž podle zřízení zemského pod literou R 21 za ortel a vejповěd pro takové jich dočinění, které jest proti pánu bohu všemohoucímu, aby pokutou zasloužilou a vyměřenou strestání býti mohli vedle práva, kterýchžto artikulův urozený pán Karel Černín žádá za přečtení o právní uvázení a do této akci vložení.

Právo městský. Adulterium vel lex Julia, cizoložstvo, kteréž jest porušení lože cizího a to cizoložstvo vlastně působí a děje se s ženou, která by muže svého měla aneb muž zase manželku svou vlastní maje s cizí ženou by obejval. Pokuta hrdla ztracení.

Zřízení zemské. Aby jeden každý ze všech tří stavů při svém dobrém svědomí i při poddaných svých to tak opatřil, aby takoví zjevní hříchové cizoložstva, vožralství i jiné všelijaké nestydatosti, kteréž sou proti pánu bohu všemohoucímu, skutečně přetrhování býti mohli, a toho žádný, sám se dobře chovaje, na gruntech svých aby nedopouštěl, ale takového každého, kdožby z toho vystoupil a takového čeho proti pánu bohu se dopustil, skutečně trestal, jakž týmiž předešlymi sněmy o tom šife vyměřeno jest. Pakliby kdo v městech Pražských aneb jiných královských jsa napomenut od úřadu, aby od takové neřádné věci ihned přestal, a on přes to vždy v svém takovém zlém způsobu trval a přestati nechtěl, tehdy úřad kteréhokoliv města, skrze psaní neb osobu jednu neb dvě budou moci na Jeho Milost Královskou (ač byl-li by Jeho Milost Královská v království) aneb na soud zemský takovou neřádnou věc zastaviti a skutečně přetrhnutí mají.

Za tou příčinou toto zřízení zemské je přečteno: Poněvadž všickni tři stavové na tom sou se snesli a svolili, že předně každá vrchnost na gruntech svých mají o to péči míti a takové věci jakožto předně cizoložstva přetrhovati pod jistými pokutami, čehož jest urozený pán Karel, opatřivše se při osobách dotčených skutek zjevný a patrný, toho jim slušně přehlédnouti nemohl a věc slušná nebyla, protož jak předešle tak i nyní poroučí se k spravedlivému právnímu uvázení.

Strana odporní, obviněna.

Vít a Dorota, souc přítomni a slyšice na sebe od pána jich takovou žalobu a obvinění, jemu sou neodepřeli, nýbrž souce jednou i druhé od práva hraničného tázání, poněvadž se jich vlastních osob dvou dotýče, co k tomu říkají, aby oznámili, i tu sou

se Vít a Dorota obvinění oba dva hned in continenti k takovému hřichu cizoložnému oustně přiznali: že od té chvíle, jak jest se Vít manželky své vlastní tolikéž Dorota manžela svého vlastního a z obojí strany dítek svých strhli a zbavili, že sou společně neřádně proti pánu bohu všemohoucímu, svatému stavu manželském společně cizoložice živi byli, prosíce pána za milost a práva hraničního k Jeho Milosti za přímluvu, kteréžto jich přiznání k žádosti urozeného pana Karla Černína sem do této actí pro budoucí paměť jest poznamenáno.

Jakož pak za poníženou prosbu a žádost jmenovaných přestupníkův stala se jest k urozenému pánu Karlovi Černínovi ze soudu hraničního přímluva, aby jakožto pán jejich dědičný jim milost učiniti, při hrdle je zachovati a nějakým jiným prostředkem takový hřich na nich strestati ráčil. Dána od pána odpověď, že nemálo přímluv pánův soudcův sobě vážiti ráčí, však aby jakou milost jim prvé učiniti měl, nežli na ně ortel z práva vynešen bude, to že se státi nemůže, než když se veypověď stane, o tom o všem že na pana otce svého vzněsti i tuto přímluvu pánův soudci v své laskavé paměti míti ráčí. I na takovou žádost páně jest stranám rok jmenován k veypovědi od datum obvinění tohoto do dvou neděl pořád zběhlých, to jest do pátku před svatým Martinem (8. Nov.) nejprve příštím, tím ranněji.

Nález.

Jakož jest urozený pán Karel Černín z Chudenic a na Břeží Vlachově, osadivše soud hraničný, obvinil tohoto Víta Švorce a Dorotu Jakubovic ze skutku cizoložného, kteréhož sou se proti pánu bohu a stavu manželskému dopustili, poroučejíce se s žalobou svou k spravedlivému právnímu opatření, proti tomu jmenovaný Vít a Dorota přistojící, slyšíce od pána jich na sebe takovou žalobu, jí sou neodepřeli, ale ke skutku cizoložnému se přiznali, žádajíce pána za život, milost a lásku: tu my *soudcové soudu hraničního*, vážíce s pilností žalobu urozeného pana Karla Černína etc, zřízení zemské a právo městské k té přivedené, proti tomu stran obžalovaných vlastní přiznání, takto z plnosti soudu a práva vypovídáme: Poněvadž Vít s Dorotou souc obvinění ze skutku cizoložného, jemu sou neodepřeli, ale k němu se přiznali; ježto na toho kdož by se ke skutku tak sám dobrovolně přiznal podle práva psaného S 17 není potřebí nic jiného než aby na něm soudcové práva dopomohli, protože nad vlastní jednoho každého přiznání dokonalejšího průvodu býti nemůže, z těch příčin jeho Víta Švorce a Doroty přistojící k tak hanebnému a cizoložnému skutku přiznání Víta hlavou stětím, jí Doroty za živa zahrabáním strestáno býti má podle práva, právo vyšší se vyhrazuje a se stranám dává do dvou neděl pořád zběhlých od datum této veypovědi. Ac um na témž právě tohoto nálezu v pátek po svatém Linhartu leta páně tisícího pětistého osmdesátého třetího.